

Trumpa, bet turtinga Skaudvilės kredito kooperacijos istorija (1920–1949 m.)

Vladas Terleckas

Ižanga

Iki šiol ši tema netyrinėta, istoriografijos nėra. Remiantis pirminiais šaltiniais (archyvine medžiaga, skelbtais statistiniais duomenimis) ir literatūra apskritai apie Lietuvos kooperaciją, siekiama atkurti Skaudvilės kredito kooperacijos istoriją, paanalizuoti veiklos pagrindus, išryškinti laimėjimus ir tendencijas, atskleisti vaidmenį, iš užmaršties prikelti jos kūrėjus, vadovus. Straipsnis parašytas remiantis daugiausia šiais šaltiniais: 1) Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos statistinio leidinio „Lietuvos kooperacija“ duomenimis, 2) Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA) saugomomis kai kurių metų Skaudvilės kredito kooperatyvų ataskaitomis, žiniomis apie jų vadovybių personalinę sudėtį (f. 387) ir SSSR žemės ūkio banko Lietuvos respublikinės kontoros archyvine medžiaga (f. R 364). Archyvuose neišliko kooperatyvų narių susirinkimų, valdybų ir tarybų dokumentų, todėl nėra galimybių išsamiau, autentiškiau atskleisti šių kredito įstaigų veiklos panoramos.

Pirmosios kredito įstaigos Lietuvos kaime atsirado XVIII a. antrojoje pusėje. Tai buvo kai kurių dvarininkų įsteigtos grūdų saugyklos (*magazinaï*) ir valstiečių kasos. Iki 1822 m. grūdų saugyklų buvo nedaug. Tais metais, carui įsakius, dvarininkams, laisvųjų valstiečių bendruomenėms ir valstybinių dvarų administratoriams visuose kaimuose, didesniuose negu 50 kiemų, reikėjo įsteigti saugyklas ir jose laikyti nustatyto dydžio grūdų atsargas¹. Vėliau jų ėmė daugėti.

Nederlingais metais, taip pat nukentėjusiesiems nuo krušos ar gaisro saugyklos skolino grūdus maistui ir sėklai. Turbūt galima pritarti Kipro Bielinio nuomonei, kad „<...> panašus visuomenės nuo nederliaus ir badmečio apsaugojimo būdas buvo pažangus ir aniems laikams originalus <...>“².

Caro laikais skaudviliškiai nebuvo įsteigę ir kredito kooperatyvo (oficialiai šie kooperatyvai vadinosi skolinamosiomis taupomosiomis arba kredito draugijomis), nors Kauno gubernijoje jie buvo populiarūs (1914 01 01 veikė 57) ir šiuo požiūriu gubernija imperijoje užėmė pirmaujančias pozicijas. Tačiau Žemaitijoje kredito kooperacija silpnai skleidėsi. 1914 m. pradžioje Raseinių apskrityje veikė 3, Telšių apskrityje – 5 skolinamosios taupomosios draugijos, o Zarasų apskrityje – 14³. Žemaitijos atsilikimas nuo Aukštaitijos (Kauno gub. priklausiusių apskr.) aiškinamas tuo, kad 1) žemaičiai ūkių nedalino sūnums, todėl jie nesmulkėjo; 2) dėl vyravusios piniginės (čincinės) baudžiamos formos, labiau išplėtotų prekinių-piniginių santykių ūkiai ekonomiškai buvo stipresni, turėjo daugiau santau-pų⁴. Trečiaja priežastimi laikomas žemaičių etnopsichologinis savitumas (atsargumas, nepasitikėjimas naujovėmis). Bet reikėtų nepamiršti, kad Zarasų, Ro-

¹ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 525, ap. 15, b. 387, l. 43.

² Bielinis K. *Dienojant*, Vilnius, 1992, p. 407.

³ Šalčius P. *Žemės ūkio organizacijos Lietuvoje iki 1915 metų*, Kaunas, 1937, p. 49–50.

⁴ Mačiekus V., Pladis B. Valstiečių paskolų-taupyimo draugijos Lietuvoje iki Pirmojo pasaulinio karo, *Ekonomika*, 1997, t. 42, p. 117.

kiškio apskrityse ne vienas kredito kooperatyvas buvo įsteigtas rusų kolonistams valdžios pastangomis ir jai padedant pinigais.

Dėl kredito kooperatyvo neturėjimo skaudviliškiai turėjo labiau kentėti nuo vietinių „bankininkų“ (palūkininkų), nes šie skolino už 20, 40, 100% ir net už nežmoniškas 200–360% palūkanas. Amžininkai rašė: „*Ir tai neperdėta, tokius dalykus matome nuolat*“⁵.

1913 m. sausio 1 d. prie už 1 km nuo Skaudvilės buvusiam Pužų k. (Neskučnoje) pašto veikė valstybinių taupomųjų kasų skyrius⁶, kuris atlikinėjo tik indėlių priėmimo ir išmokėjimo operacijas.

1. Kredito kooperacijos judėjimo proveržis

Pasibaigus kovoms dėl Lietuvos nepriklausomybės, beveik visuose miesteliuose labai gyvai buvo steigiami kredito kooperatyvai. Tai daryti vertė atsiradęs vadinamasis kredito badas ir jo sukeltas paskolų brangumas. Žinomi faktai, kad palūkininkai skolino už 60–120%⁷. Skolinimosi brangumą lėmė didžiulė paklausa, nes daugeliui reikėjo pinigų karo ir kaizerinių okupantų sugriautiems, sudegintiems, nuožmiomis turto rekvizicijomis apiplėštiems ūkiams, gyvulių bandoms atkurti, pradėti ūkininkauti gautose dvarų žemėse, pradėti verslą. Antra vertus, dėl krašto nuskurdimo, auksino (faktiškai vokiškųjų ostpinigių) didžiulės infliacijos santaupos sutirpo, šalyje jaustas visuotinis kapitalo stygius. Daugelis išeitį matė kredito kooperacijoje. Iniciatyvos padėti ūkininkams burtis į kooperatyvus ėmėsi dėl įtakos kaime konkuravusios Valstiečių liaudininkų partija ir Ūkininkų sąjunga, taip pat vietos inteligentai. Šių partijų atstovai lankė miestelius, aiškino kooperacijos svarbą, padėjo organizuoti steigiamuosius susirinkimus, instruktavo kooperatyvų vadovus, rengė jų mokymo kursus, aprūpindavo apskaitos blankais, knygomis. Partijos buvo įsteigusios kooperatyvinius bankus (Lietuvos kooperacijos ir Ūkininkų sąjungos centralinį), kurie pagal galimybes savo nariams – kredito kooperatyvams – teikė paskolas ir kitą pagalbą. Taip pat paskolomis padėjo valstybės kontroliuojami Lietuvos ir Žemės bankai, nuo 1928 m. ir Vyriausybė. Žydai sulaukė Centralinio žydų banko, pasaulio žydų organizacijų finansinės ir metodinės paramos. Kredito kooperatyvų steigimą lengvino ir paprasta jų legalizavimo tvarka – užteko juos įregistruoti Kredito įstaigų ir kooperatyvų inspekcijoje (Inspekcija). Tad 1923–1926 m. kredito kooperatyvai dygo karštligiškai, kai kuriose vietovėse jų atsirado po keletą. Ne veltui šis laikotarpis vadintas Kredito kooperacijos infliacijos laikmečiu. 1923 m. buvo įregistruoti 129, 1924 m. – 107, 1925 m. – 136, 1926 m. – 73 kredito kooperatyvai⁸, vėliau šis procesas slopo. Kooperatyvai buvo pavadinami pretenzingais bankų vardais: Ūkininkų sąjungos įsteigti registruoti smulkaus kredito bankų, Valstiečių liaudininkų įtakoje buvę – liaudies bankų, žydų – žydų liaudies bankų vardais. Neoficialiai Ūkininkų sąjungos „bankams“ prigijo krikščioniškų kooperatyvų, o Valstiečių liaudininkų „bankams“ – neutraliųjų vardas. „Krikščioniškųjų“ kredito kooperatyvų vadovybės elgėsi nelabai krikščioniškai, nes į juos priiminėjo tik Ūkininkų sąjungos narius, o Valstiečių liaudininkų partijos spauda pabrėž-

⁵ Kulwicz P., Szklennik A. *Smulkusai kreditas*, Vilnius, 1910, p. 13.

⁶ *Список государственных сберегательных касс и их отделений*, Санкт Петербург, 1913, с. 110.

⁷ Nuošimčių dydis ir kredito kooperatyvai, *Talka*, 1927, Nr. 10, p. 7.

⁸ Šalčius P. *Kooperacija*, Kaunas, 1931, p. 206.

tinai skelbė, kad į jų kooperatyvus priimami visi norintys, nepaisant partiškumo ar tikėjimo. Partijų varžytinės skatino kooperatyvų atsiradimą, bet, kita vertus, skaldė ir net supriešino kooperatyvininkus.

Valdžia ilgai netoleravo kredito kooperatyvų įsivardijimo bankais. Mat užsieniui darė blogą įspūdį, kad neturtingame krašte yra tiek daug bankų, kurių nemažai bankrutuoja. Todėl 1925 m. Inspekcija pareikalavo atsisakyti pavadinimuose žodžio „bankas“ ir vadintis smulkaus kredito draugijomis. 1927 m. kovą Inspekcija pakartotinai nurodė nedelsiant pakeisti kredito kooperatyvų pavadinimus. Delsta tai padaryti, nes reikėjo keisti iškasas, antspaudus, blankus, vadinas, teko daryti papildomas išlaidas. Lietuvių kredito kooperatyvai pakluso minėtam reikalavimui, o žydai iki pat 1940 m. išsaugojo žydų liaudies bankų pavadinimus. Matyt, valdžia nenorėjo jų erzinti, todėl „primerkė akį“.

Visi šie reiškiniai, faktai buvo būdingi ir Kredito kooperacijos judėjimui Skaudvilėje. Anksčiausiai (1920 m.) sukruto miestelio žydų bendruomenė, vėliau (1925 m.) du kredito kooperatyvus – Skaudvilės ūkininkų sąjungos smulkaus kredito banką ir SKD „Parama“ (pradinis pavadinimas nežinomas) įsteigė lietuviai.

Oficialus smulkaus kredito draugijų (SKD, draugijų) tikslas buvo „<...> gerinti medžiaginę ir dvasinę narių padėtį, teikdama jiems lėšų ūkio gerinimui ir kitiems tikslams“⁹. Draugijos nariais galėjo tapti teismo neapribotų teisių pilnamečiai vietos ūkininkai, smulkūs verslininkai, tarnautojai, juridiniai asmenys (kitų rūšių kooperatyvai, savi-valdybės) ir kt. Nariai privalėjo įmokėti pajų (dažniausiai po 10–25 Lt) ir prisiimti turtinę atsakomybę už draugijos įsipareigojimus. Atsakomybė buvo dvigubai didesnė negu nariui nustatyta paskolų suma (limitas). Kuo didesnė būdavo narių atsakomybė, tuo daugiau draugija galėjo pasiskolinti iš bankų savo operacijoms plėsti.

Nariai turėjo teisę skolintis iš draugijos, dalyvauti susirinkimuose, balsuoti dėl priimamų sprendimų, būti renkami į valdymo ir priežiūros struktūras, gauti dividendus (dalį pelno). Pagrindinis narystės tikslas buvo gauti paskolą. Dividendai narystei skatinamojo vaidmens beveik neturėjo, kadangi draugijos nesiekė kuo didesnio pelno, jo uždirbdavo nedaug. Todėl pajininkams (nariams) išeidavo po keletą litų, o tai neturėjo prasmės. 4-ajame dešimtmetyje Inspekcija išvis uždraudė mokėti dividendus ir pareikalavo jiems tenkantį pelną pervesti į atsargos kapitalą. Toks sprendimas turėjo atitikti narių interesus, nes iš minėto kapitalo buvo atlyginami draugijos patirti nuostoliai, todėl nariams to daryti nereikėjo.

Juridiškai visi nariai buvo lygiateisiai, nes galiojo kooperacijos principas – vienas narys – vienas balsas.

SKD turėjo juridinio asmens teises, savarankiškai atlikdavo visus sandorius, sudarinėdavo sutartis. Visuotiniai narių susirinkimai buvo aukščiausia draugijos valdžia, jie priiminėjo svarbiausius sprendimus, išrinkdavo valdybos, tarybos ir revizijos komisijos narius bei kandidatus į juos, šalinavo iš SKD įstatus pažeidžiančius, nevykdančius priimtų nutarimų, valdybos reikalavimų.

Kasdienius draugijos reikalus tvarkė, atlikinėjo operacijas, jas įformindavo valdybos nariai. Jų veiklą prižiūrėjo taryba, revizijas darė, metines ataskaitas vertino revizijos komisija. Į šias struktūras turėjo būti renkama ne po mažiau kaip 3 narius trejiems metams. Pasibaigus pir-

⁹ *Smulkaus kredito banko įstatai*, Kaunas, be m., p. 1.

majai kadencijai, tie patys asmenys galėjo būti renkami naujam terminui. Kandidatai buvo renkami tam, kad jie pakeistų dėl ligos ar kitų priežasčių negalinčius pareigas atlikti narius. Kad nesusidarytų „kūmystės“ ryšių, nariais negalėjo būti renkami giminės iki antros kartos, į tarybą – valdybos nariai ir samdomi tarnautojai, į revizijos komisiją – valdybos ir tarybos nariai. 4-ajame dešimtmetyje Inspekcija draudė į valdybą, tarybą ir revizijos komisiją rinkti laiku negražinusių paskolų, o tokius išrinktuosius reikalavo pašalinti. Pirmajame posėdyje valdybos, tarybos ir revizijos komisijos nariai išsirinkdavo savo pirmininkus bei pasiskirstydavo pareigas. Vienam valdybos nariui atitekdavo sąskaitininko (buhalterio), kitam – kasininko (iždininko) pareigos. Sąskaitininkas tvarkydavo ir visą raštvedybą. Didelės SKD turėdavo reikalų vedėjo pareigybę, keletą buhalterių, kurie dažniausiai buvo samdomi. Valdybos nariai už draugijai padarytą žalą atsakė visu turtu solidariai. Įstatai juos įpareigojo posėdžiauti ne rečiau kaip kartą per savaitę, o tarybą – kartą per mėnesį. Taigi bent jau narystė atimdavo daug laiko, atitraukdavo nuo tiesioginių darbų. Tačiau Inspekcija, siekdama, kad mažėtų draugijų išlaidos, kaip viena paskolų piginimo prielaidų, reikalavo algas mokėti tik už darbą, bet ne už pareigas. Nuo 1928 m. iš valdžios gaunančios paskolas pagrindiniam kapitalui draugijos turėjo pasižadėti nemokėti algų tol, kol jų suteiktų paskolų suma nepasieks 100 tūkst. litų.

Draugijos turėjo teisę atlikti visas kredito įstaigų operacijas: priiminėti iš fizinių ir juridinių asmenų (ir ne narių) indėlius, skolinti (iki 18 mėn.) tik savo nariams, skolintis iš bankų, valstybinių įstaigų; savo reikmėms pirkti turą, suteikti tarpininkavimo (komiso) paslaugas, užsiimti kultūros ir švietimo veikla. Faktiškai SKD daugiausia užsiėmė skolinimu ir skolinimusi bei indėlių operacijomis. Toliau pagal draugijų įsteigimo chronologinę seką susipažinsime su jų nuveiktais darbais, veiklos raida.

Skudvilės žydų liaudies bankas

Jo steigimo iniciatyvos ėmėsi Mauša Braudė, Joselis Zavicas, Aronas Šuras, Šmuelis Bekeris (?) ir Leizeris Segalis¹⁰. 1920 m. vasario 24 d. Inspekcija įregistravo ŽLB įstatus, tačiau veikti jis pradėjo nuo 1922 m. gegužės 14 d. Matyt, veiklos tol nepradėjo, kol negavo iš Foundation paskolos, skirtos padėti padegėliams. 1928 m. sausio 1 d. bankas buvo skolingas šiai organizacijai 14,7 tūkst. litų¹¹. Veiklą plėsti padėjo ir Centralinis žydų bankas, kuris, 1926 m. duomenimis, buvo paskolinęs beveik 36 tūkst. litų. Skudvilės ŽLB veikimo zonai taip pat priklausė Upynas, 4-ajame dešimtmetyje ir Kaltinėnų valsčius. Valdžia atsižvelgė į žydų bendruomenių santykinį mažumą ir leido jų bankams aptarnauti ne vieną valsčių, kai lietuvių SKD veiklos teritorija buvo griežtai ribojama vieno valsčiaus ribomis. 1927 m. Tauragės apskrityje, be Skudvilės ŽLB, veikė analogiškos organizacijos Naumiestyje, Šilalėje ir pačioje Tauragėje. 1925 m. sausio 1 d. Skudvilės ŽLB priklausė 143 asmenys, t. y. daugiau negu narių turėjo abu lietuvių kredito kooperatyvai. Tiesa, vėlesniais metais Skudvilės ŽLB narių skaičius mažai didėjo, 1932 m. pasiekė maksimumą (178). 1936 m. duomenimis, narių sudėtis buvo „pirkliška“, nes iš 177 narių 92 vertėsi prekyba, 20 – amatais, 10 ūkininkavo, 13 turėjo tarnybas, 3 užsiėmė pramonės verslu, 39 priskirti kategorijai „kiti“ (paprastai jiems priklausė namų savininkai, laisvųjų pro-

¹⁰ Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), f. 387, ap. 4^a, b. 5103, l. 7.

¹¹ Ten pat, l. 18.

fesijų asmenys)¹². Taip pat nariu buvo priimta Skaudvilės ugniagesių draugija. Turbūt pagrįsta manyti, kad ŽLB narių sudėtis pakankamai tiksliai atspindi Skaudvilės ir Upynos žydų socialinę sudėtį, pragyvenimo šaltinius. Dėl tokios narių sudėties šis ŽLB priklausė prie miesto kredito kooperatyvų, buvo tautišškai uždaras.

1925 m. valdybos nariais dirbo Š. Bekeris ir B. Segalis, o taryboje – M. Vatnikas su A. Šapira*. Bekeris valdybos nario pareigas išsaugojo ne trumpiau kaip iki 1934 m. 1931–1933 m. jam talkino Mendelis Leizerovičius. 1932 m. valdyboje atsirado trečias narys – Joselis Javicas, kuris šias pareigas ėjo ir 1938 m. Veikiausiai dėl 1934 m. ŽLB išgyventų sunkumų valdybos sudėtis buvo labai pakeista, kaip minėta, joje pasiliko tik Jovicas, naujai išrinkti Benjaminas Šteinas ir Aronas Šmitas. Apie 1937–1938 m. jis pakeistas Fridmanu.

Dažniau keitėsi tarybos sudėtis: 1931 m. ją sudarė A. Chamušas, A. Segalis, B. Šteinas, Chaimas Zingeris, 1933 m. joje teliko pastarasis (tapo pirmininku). Kiti – M. Bušmanas, H. Hamusas, M. Milneris, L. Segalis – naujai išrinkti, 1934 m. visiškai pasikeitė personalijos, į tarybą atėjo Ruvinas Šmitas, Abelis Ginas ir Abraomas Fridmanas. 1938 m. iš senųjų narių taryboje belieka A. Fridmanas, joje pasirodo A. Hamusas, Abraomas Lurje, Motelis Vatnikas, Šalomas Vigderonas.

Revizijos komisijos nariu gan ilgai (1931–1938 m.) dirbo Abraomas Šapira ir Aizikas Lovichas, 1934–1938 m. – Aronas Dukas.

Sprendžiant pagal išlikusius duomenis, į valdybą, tarybą ir revizijos komisiją buvo renkami vyresniojo amžiaus (40–65 m.) asmenys, besivertę prekyba. Tik R. Šmitas buvo dantų gydytojas.

ŽLB socialinė sudėtis lėmė tai, kad jis atlikinėjo įvairesnes negu vietos lietuvių kredito kooperatyvai operacijas, iš jų išskirtinos tarpininkavimo. Todėl ŽLB dirbo kiekvieną dieną. Jo veiklos raidą, pokyčius ir rezultatus pakankamai atspindi 1 lentelės duomenys.

1 lentelė

**Skaudvilės ŽLB pagrindiniai veiklos rodikliai 1924–1938 m.
(sausio 1 d., tūkst. Lt)**

Eil. Nr.	Metai, rodikliai	1924	1925	1928	1929	1933	1936	1938	1939	Pokyčiai (+, -)
1.	Balanso suma	93,8	184,6	195,8	217,7	285,0	250,0	289,8	313,4	+219,6
2.	Narių skolos	26,8	85,4	89,2	85,0	119,9	112,3	93,7	110,5	+83,7
3.	Nuosavas kapitalas	1,6	5,3	14,3	18,2	169,9	149,5	219,9	240,6	+229,6
4.	Indėliai	11,0	24,3	63,6	91,2	217,9	116,4			+30,4
5.	Skolos bankams, organizacijoms	22,6	nėra duomenų	21,4	14,7	6,6	6,6	7,6	7,6	-15,0

Šaltiniai: LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5103, l. 6, 10, 97, 140; ap. 4, b. 773, l. 529; *Lietuvos kooperacija 1927 m.*, Kaunas, 1929, p. 112–113; *Lietuvos kooperacija 1928 m.*, Kaunas, 1930, p. 182–183; *Lietuvos kooperacija 1932 m.*, Kaunas, 1934, p. 170–171; *Lietuvos kooperacija 1932–1938 m.*, Kaunas, 1939, p. 170–171.

¹²LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5103, l. 206.

* Visa informacija apie vadovus surinkta iš f. 387, ap. 4^a, b. 5092, l. 8–9, 63; b. 5103, l. 7, 19, 29, 37, 70; ap. 4, b. 288, l. 400; b. 419, l. 52; b. 773, l. 300.

Bankas pasiekė gerų rezultatų: balansas (turtas) padidėjo 3,3, paskolos na-

riams – 4,1, priimtų indėlių suma – 21,9, nuosavas kapitalas – 32,7 karto. Vertinant laimėjimus, būtina atsižvelgti į tai, kad operacijų plėtrą buvo sustabdžiusi 1931–1935 m. ūkio krizė.

Ypač išskirtini laimėjimai – sparčiu tempu nuosavo kapitalo ir indėlių didėjimas. Nuosavo kapitalo spartus kaupimas byloja apie pelningą ŽLB veiklą, o indėlių didėjimas – apie jo turėtą bendruomenės pasitikėjimą, jos narių darytų apyvartų augimą. Retas kuris kredito kooperatyvas galėjo pasidžiaugti, jog 77% (1939 01 01) visų lėšų sudarė indėlininkų santaupos. Joms surinkti Skaudvilės ir kiti ŽLB taikė pasiteisinusią priemonę – indėlių dėžutes (taupykles), dalintas potencialiems indėlininkams. Žinoma, prie indėlių gausėjimo prisidėjo ir tai, kad banko nariai užsiėmė verslu. Todėl jie kasdien darydavo ūkines operacijas ir mokėjimus, į jų neterminuotas sąskaitas banke patekdavo gauti už parduotas prekes pinigai. 1938 m. sausio 1 d. neterminuoti indėliai sudarė apie 35% visos jų sumos. 1937 m. pradžioje ŽLB indėlius (vidutiniškai po 1861 Lt) laikė 92 asmenys, daugiausia (78) ne nariai, jiems priklausė 88% visos indėlių sumos¹³.

Nuosavo kapitalo ir indėlių didėjimas įgalino ŽLB sumažinti priklausomybę nuo bankų paskolų, piginti skolinimą nariams. Štai 1923 m. 24% visų lėšų buvo gavęs iš bankų, o 1938 m. jų dalis sumažėjo iki 2,4%. Vadinasi, iš perskolintojo ŽLB virto tikra kredito įstaiga. 1938 m. ŽLB galutinai sugrąžino paskolą organizacijai „Foundation“, liko skolingas (7,6 tūkst. Lt) tik Centraliniam žydų bankui.

ŽLB labiausiai didino skolinimą savo nariams kredito badmečio laikais. Iki 1928 m. narių išiskolinimas išaugo 3,3 karto ir pasiekė per 89 tūkst. litų. 1928 m. jų skolos sumažėjo 4,2 tūkst. Lt, po to iki 1933 m. vėl pagyvėjo skolinimasis. Šį procesą nutraukė ūkio krizė, o ėmus ūkiui atsigausti, nariai šiek tiek daugiau skolinosi, bet skolos stabilizavosi maždaug ties 110 tūkst. Lt riba. 1924 m. visuotinis narių susirinkimas buvo nusprendęs vienam asmeniui skolinti ne daugiau kaip 3 000 litų. Trečiajame dešimtmetyje bankai skolino 2–3 mėn. ir 6–7 mėn. 1926 m. už paskolas ėmė 12% palūkanų ir dar 3–6–9% vadinamųjų komisinių. Šitaip slėpė paskolų brangumą. Įdomu, kad ŽLB, imdamas komisinius, atsižvelgdavo į besiskolinusių turtinę padėtį, iš turtingesniųjų ėmė 6–9%, iš nepasiturinčiųjų – 3–6%¹⁴. Nors vėliau paskolos pigo, bet iki 1930 m. jos atsieidavo 15%. 1931 m. ŽLB vadovai džiaugėsi, kad dėl padidėjusių indėlių pavyko palūkanas sumažinti iki 10%¹⁵. Dėl anksčiau minėtų priežasčių 1936 m. paskolos atpigo iki 8%. 3-iojo dešimtmečio pabaigoje banką tikrinę Inspekcijos ir Žydų liaudies banko sąjungos (jai priklausė ir Skaudvilės ŽLB) revizoriai priekaištavo, kad suteikta nemaža abejotinų paskolų (tarp jų ugniagesių draugijai), kad mažai kreipiama dėmesio paskolų išieškojimui. Bet jau 1933 m. revizoriai banko vadovų kredito politiką pripažino atsargia. Tačiau ūkio krizės sąlygomis ji neapsaugojo nuo pradelstų paskolų atsiradimo. 1935 m. laiku buvo negražinta gan didelė paskolų dalis (21 tūkst. Lt).

Bankas gerai ir nemažomis sumomis aprūpino narius paskolomis, pavyzdžiui, 1936 m. iš 177 narių jas gavo 148, jų vidutinė skola buvo lygi 687 Lt¹⁶. Savaime aišku, kad daugiausia skolinosi tarp narių vyravę pirkliai. 1936 m. iš šiai grupei priklausiusių 92 narių paskolas (58,9%) buvo paėmę 87. Tais metais beveik visos paskolos buvo suteiktos trumpam (iki

¹³ LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5103, l. 105.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Ten pat, l. 37.

¹⁶ Ten pat, l. 105.

3 mėn.) ir tik dvi (6,6 tūkst. Lt) – 2–3 m. Diduma narių (95) skolinosi mažomis sumomis (vidutiniškai po 243 Lt), 28 buvo pasiskolinę po 1 874 Lt, vienas (veikiausiai pramonininkas) turėjo 7,7 tūkst. Lt skolą. Iš dalies šie duomenys rodo Skaudvilės, Kaltinėnų ir Upynos žydų bendruomenės turtinės padėties skirtumus. 4-ajame dešimtmetyje Skaudvilės ŽLB, skirtingai nuo kaimo kredito kooperatyvų, išskolindavo palyginti nedidelę turėto kapitalo dalį (32–35%). Tai galėtų reikšti ne ką kita, kaip dėl ūkinės apyvartos susitraukimo paskolų paklausos sumažėjimą. Laisvą kapitalą ŽLB panaudojo vertybiniais popieriais pirkti, o ypač tarpininkavimo operacijoms. 1933 m. pastarųjų atliko už 157,6 tūkst. Lt, 1937 m. – už 171,4 tūkst. Lt.

Joms atlikti buvo samdomi tarnautojai – 1937 m. reikalų vedėjas Š. Bekeris, buhalteris Mejeris Kramas¹⁷. Jų algoms ir palūkanoms mokėti turėjo nemažas išlaidas (1932 m. 18,9 tūkst. Lt).

1932 ir 1937 m. apskrityje Skaudvilės ŽLB pagal operacijų mastą tarp šios kategorijos kredito kooperatyvų užėmė antrąją vietą, į priekį užleisdamos Tauragės ŽLB, kurio balanso suma buvo didesnė 2,6 karto.

Skaudvilės ūkininkų sąjungos smulkaus kredito bankas

Jis veikė trumpai, apie jo veiklą išliko nedaug žinių – „sausos“ 1927 ir 1928 m. ataskaitos.

Viename leidinyje tarp 1923–1924 m. įsteigtų Ūkininkų sąjungos „bankų“ paminėtas ir Skaudvilės smulkaus kredito bankas¹⁸. Todėl belieka tais metais datuoti jo atsiradimą. Įsisteigus „neutraliajam“ kredito kooperatyvui „Parama“, tarp jų kilo trintis, kooperacijos judėjimą silpninęs partinis susiskaldymas. Antraip pastarojo vadovybei nebūtų reikėję platinti atsišaukimo į ūkininkus, kuriame buvo rašoma:

„Kad išvengus mūsų priešų (paryškinta cituojant – V. T.) klaidinimų, dar kartą pranešame, kad į mūsų draugiją priimami visi ūkininkai be politinių ar tikybinių pažiūrų skirtumo“¹⁹.

Dėl priešiško abudu kooperatyvai neturėjo pasisekimo, buvo smulkūs, 1928 m. sausio 1 d. Ūkininkų sąjungos smulkaus kredito bankas turėjo 52, o „Parama“ – 39 narius. Daugiausia apskrityje ūkių (2 300) turėjusiam valsčiui toks jų savininkų dalyvavimas kooperacijoje buvo per menkas. „Banko“ nepopuliarumą galėjo įtakoti ir jo vadovybės pasirinkta neteisinga veiklos kryptis, t. y. per didelis susižavėjimas, užsiangažavimas pirkti nekilnojamąjį turtą, prekiauti, o ne malšinti ūkininkų troškimą paskolų. Štai 1927 m. šis kredito kooperatyvas buvo suteikęs vos 9 000 Lt paskolų, kuriems tepanaudojo 11% turėtų lėšų, o „liūto dalį“ skyrė aukščiau minėtiems pirkimams. Dėl to jis neišvengiamai tapo nelikvidžiu, artėjo prie likvidavimo. Tik per vienerius metus (1928 m.) „banko“ balanso suma sumažėjo nuo 82,8 tūkst. Lt iki 25,1 tūkst. Lt (arba 3,3 karto), paskolos – nuo 9 000 Lt iki 1 700 Lt, indėliai „sutirpo“ nuo 21,7 tūkst. Lt iki 1 800 Lt²⁰.

¹⁷LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5103, l. 109.

¹⁸Trimakas D. Ūkininkų kredito kooperacija, Kaunas, 1925, p. 81.

¹⁹LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5092, l. 42. (Cituoto dokumento kalba netaisyta.)

²⁰Lietuvos kooperacija 1927 m., p. 80; Lietuvos kooperacija 1928 m., p. 140.

Finalas buvo daugiau negu aiškus. Iniciatyvos gelbėti nuo likvidavimo ėmėsi Inspekcija, kuri 1928 m. pradėjo spausti abu kredito kooperatyvus jungtis. Aišku, ji įgyvendino valdžios politiką kooperacijoje panaikinti paralelizmą, partinį susiskaldymą ir šitaip susilpninti opozicinių partijų ekonomines pozicijas. Atsiribojant nuo valdžios politinių siekių, reikia pasakyti, kad paralelizmo šalinimas ekonomiškai buvo pagrįstas dėl paprasčiausios priežasties: mažiau kredito kooperatyvų – mažiau išlaidų. „Paramos“ visuotiniai susirinkimai ir vadovai spyriojosi apie metus, įvairiais motyvais atsakinėjo jungtis. Atsakymuose Inspekcijai buvo pabrėžiami „Paramos“ laimėjimai (narių ir indėlių padidėjimas) ir nurodomi „banko“ vargai parduodant anksčiau už 18 tūkst. Lt pirktą namą, spaudos rašiniai apie Ūkininkų sąjungos centro išėikvojimus ir kt.²¹ Inspekcija tokius motyvus laikė silpnais, pagrįstais spėlionėmis; aiškino, kad „banko“ reikalai taisyti, primindavo, jog nesusijungus „Parama“ negaus paskolos pagrindiniam kapitalui. Nagrinėjant Inspekcijos raštus, susidaro išpūdis, kad „Paramą“ revizavęs jos inspektorius (V. Prišmantas) dėl kompetencijos stokos ar politinių įsitikinimų buvo šališkas. 1928 m. rugpjūčio 1 d. rašte jis reikalavo susijungti, o po 9 d. jau pripažino, kad tai neįmanoma dėl „banko“ nuostolių.²² 1930 m. pradžioje Ūkininkų sąjungos kredito kooperatyvas, jau vadintas ne banku, o SKD, likvidavosi. Toks likimas ištiko ir Eržvilko bei Žemaičių Naumiesčio Ūkininkų sąjungos kredito kooperatyvus. Beje, 1927 m. pagal balanso sumą jis apskirtyje buvo vienas didžiausių, atsilikęs tik nuo Eržvilko SKD, kai „Parama“ buvo visiškai autsaideris. Bet ne dydis, o atsargus reikalų tvarkymas lemia.

Skraudvilės SKD „Parama“

1925 m. ją įsteigti sumanė Juozas Jankauskas, Jokimas Lasauskas, Liudas Gerkė, Stasys Rupšys (visi skaudviliškiai) ir Kazys Raugalis (?). 1925 m. rugsėjo 10 d. įstatus įregistravo Inspekcija, 1926 m. sausio 24 d. įvyko steigiamasis susirinkimas (dalyvavo 44 asmenys)²³. Vien tai rodo, kad nelengvai sekėsi ūkininkus įkalbinti miestelyje steigti dar vieną kredito kooperatyvą, nors į jį buvo privilioti ir gretimų valsčių žmonės. Viena priežastimi galėjo būti ta, kad buvo pasirinktas didokas pajus (25 Lt) ir dar imtas stojamasis 3 Lt mokestis. Apie 1928 m. 66 nariai nebuvo įmokėję nė lito pajaus, 3 įmokėjo penktadalį, 50 – visą. Prie to prisidėjo tai, kad visuotinis susirinkimas nebuvo nustatęs pajų įmokėjimo termino. 1931 m. pavasarį Inspekcijos reikalavimu buvo pašalinta apie 60 asmenų, nuo 1926 m. nesumokėjusių pajų. Daugiausia (84) narių gretos pasipildė 1928 m., jų pabaigoje „Parama“ turėjo 123 narius. Vėliau iki 1932 m. dalis narių ėmė trauktis iš draugijos. Matyt, juos išgąsdino kito kooperatyvo susilikvidavimas. 1932 m. sausio 1 d. draugijoje buvo likę 102 nariai, per tuos metus jų padaugėjo iki 139, 1933 m. – iki 152²⁴. Nepaisant to, „Parama“ priklausė prie mažiausiai narių turėjusių SKD. Mažesnės buvo Gaurės ir Kvėdarnos SKD. Visą laik tarp narių aiškiai dominavo ūkininkai, pavyzdžiui, 1932 m. iš 139 žemės ūkiu vertėsi 128. 1926 m. sausio 24 d. duomenimis, SKD „Parama“ priklausė 105 ūkininkai, 8 amatininkai, 4 tarnautojai, 1 pramonininkas ir vietos varotojų bendrovė²⁵. Iki 14 ha žemės turėjusių buvo daugiausia (65), po 14–30 ha ūkius valdė 29 nariai.

²¹ LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5092, l. 59, 67.

²² Ten pat, l. 101.

²³ Ten pat, l. 3, 8, 23.

²⁴ LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5082, l. 161, 190, 210; Lietuvos kooperacija 1932 m., p. 125.

²⁵ LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5082, l. 62.

Į pirmąją valdybą buvo išrinkti L. Gerkė, J. Jankauskas, J. Lasauskas*. Pastarajam greitai atsisakius pareigų, į valdybą atėjo Povilas Bajoriūnas, kuris 1928 m. buvo pakeistas Kaziu Geruliu, išrinktu pirmininku. Tokia valdybos sudėtis išliko ir 1930 m. Inspekcijos tarnautojai ne kartą revizijos aktuose nurodė, kad, nusižengiant įstatams, L. Gerkė draugijos operacijas atlieka savo namuose, kad jos veikla sutelkta šio asmens rankose, jis saugo dokumentus ir pinigus²⁶. Gal dėl to apie 1932 m. jo paslaugų atsisakyta, į valdybą buvo išrinktas Juozas Vaičaitis, vienas pirmosios tarybos narių. Apie 1933 m. valdybos sudėtis buvo atnaujinta, joje pasiliko tik J. Jankauskas, naujais nariais išrinkti Juozas Anulis ir Matas Vaištaras. J. Anuliui atiteko pirmininko pareigos. 1935 m. vietoj ilgamečio valdybos nario J. Jankausko išrinktas Matas Vaištaras. 1937 m. vasario 12 d. akcininkai patikėjo vadovavimą J. Vaičičiui, Kaziu Jakubauskui ir Fridui Švendrai (iš Upynos vls.), iki tol buvusiam tarybos nariui.

Pirmoji taryba buvo sudaryta iš minėtų K. Gerulio, J. Vaičičio bei Mykolo Juciaus. 1930 m. tarybos narių skaičius padidintas iki 5, jais tapo P. Bajoriūnas, Petras Jucius, Teodoras Martinavičius, Juozas Prišmantas ir Juozas Šėgžda. 1932 m. taryba dirbo kitokios sudėties: Antanas Kinderis (pirmininkas), F. Švendra (pirmininko pavaduotojas), Kazys Dabulskis, Petras Lukošaitis, Jonas Lasauskas. Tokia tarybos sudėtis išliko ir 1934 m. 1935 m. taryboje pasirodė Jonas Elvikis, Jonas Liekis, kažkuris iš Jucių. Iki 1937 m. pradžios tarybai pirmininkavo A. Kinderis, tada jo komandoje buvo F. Švendra ir naujai išrinkti Juozas Simonavičius, P. Bajoriūnas, Juozas Žickas. 1937 m. vasario 12 d. taryba suformuota iš 3 narių (Jono Žymanto, (?) Juciaus, Jono Laugalio).

Daug kartų keitėsi ir revizijos komisijos sudėtis, dažnai buvo daromos „rokirotės“, t. y. vienos struktūros nariai pakeičiami kitos tarnybos nariais. Ne vienus metus revizijos komisijai vadovavo Pranas Hesse, Jonas Liekis, Kazys Laugalis, Kazys Dabulskis. Deja, jos nariai formaliai žiūrėjo į savo pareigas, jų net nepasiskirstydavo, kas mėnesį nedarė kasos revizijų.

Sprendžiant pagal neišsamius duomenis, vadovaujančioms pareigoms buvo renkami pusamžiai vyrai, daugiausia smulkūs ir vidutiniai ūkininkai. Daugiausia žemės (27 ha) turėjo 1937 m. revizijos komisijos nariu dirbęs Antanas Bertašius, mažiausia (4 ha) – J. Anulis. Kitas dėsningumas – rinkti ne miestelio, bet aplinkinių kaimų ūkininkai.

Pirmaisiais metais valdybos nariai algos neėmė. Nelabai už ką ir būtų buvę imti, nes operacijas darė retai, 1927 m. suteikė tik 24 paskolas. 1931 m. valdyba posėdžiaudavo tik 2 kartus per mėnesį, operacijas atlikinėjo jau kiekvieną sekmadienį. Tais metais valdybos nariai ėmė algas, Gerkė – 300 Lt, kiti – po 50 Lt per metus. Taip elgdamiesi jie pažeidė išpareigojimą, duotą 1930 m. gaunant paskolą pagrindiniam kapitalui. Negana to. Iki 1932 m. nesurado pinigų seifui nupirkti. Kaip nurodė Inspekcijos revizoriai, tinkamai nebuvo sutvarkyti apskaitos dokumentai, neprotokuojami posėdžiai.

Įstatais buvo užsimota plačiai veikti, ne tik skolinti didelėmis sumomis (iki 5 000 Lt), priiminėti indėlius, bet ir atlikti tokias tarpininkavimo operacijas, kaip antai: narių pavedimu pirkti-parduoti vertybinius popierius, inkasuoti vekselius ir transporto dokumentus (pagal juos išieškoti klientams priklausančius

* Visa informacija apie vadovus surinkta iš LCVA, f. 387, ap. 4^a-4, b. 5902, l. 288, 419, 773.

²⁶Ten pat, l. 74, 79.

pinigus), pervedinėti į kitur pinigus²⁷. Tikrovė buvo kitokia: 1928 m. sausio 1 d. „Parama“ teturėjo vos 200 Lt indėlių, mažai narių ir nuosavo kapitalo (2,1 tūkst. Lt), nariams tepaskolino 7,6 tūkst. Lt ir tai įstengė padaryti beveik vien todėl, kad iš bankų buvo gavusi 6 000 Lt paskolų (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Skautvilės SKD „Parama“ pagrindiniai veiklos rodikliai 1928–1937 m. (sausio 1 d., tūkst. Lt.)

Eil. Nr.	Metai, rodikliai	1928	1929	1931	1932	1933	1934	1936	1937	Pokyčiai (+, -)
1.	Balanso suma	8,4	19,4	31,5	28,8	39,4	42,1	39,4	37,9	+29,5
2.	Narių įsiskolinimas	7,6	14,5	26,4	23,9	35,0*	37,2	35,3	33,9	+26,3
3.	Nuosavas kapitalas	2,1	3,3	9,2	9,2	10,4	11,0	11,2	10,9	+8,8
4.	Indėliai	0,2	1,8	5,2	2,8	2,4	5,0	3,8	1,8	+1,6
5.	Skolos bankams	6,0	10,0	13,0	13,0	23,3	21,5	21,5	22,5	+16,5

Šaltiniai: *Lietuvos kooperacija 1927 m.*, p. 80–81; *Lietuvos kooperacija 1928 m.*, p. 140–141; *Lietuvos kooperacija 1932 m.*, p. 124–125; LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5082, l. 161, 182, 210, 229, 241.

Pateikti duomenys leidžia padaryti šias išvadas: 1) veiklos raida buvo netolygi, anksčiau negu kitas draugijas paveikė ūkio krizė; 2) nors 1928–1936 m. operacijų plėtros tempas buvo pakankamai spartus, tačiau jų dydis – mažas; 3) neturėjo didesnio indėlininkų pasitikėjimo, jie elgėsi nervingai; 4) dėl narių negausumo lėtai ir mažai sukaupė nuosavo kapitalo; 5) gyvavo daugiausia iš bankų gautomis paskolomis. Jos 1928 m. sausio 1 d. sudarė 71,4% visų „Paramos“ turėtų lėšų, 1933 ir 1937 m. jų dalis siekė 59%. 1932 m. bankai padėjo draugijai atsiskaityti su indėlininkais ir padidinti skolinimą ūkinis sunkumus išgyvenusiems nariams. Skolinimas jiems buvo svarbiausias „Paramos“ vadovų rūpestis, šiam tikslui 1928 m. panaudota 90,5%, 1932 m. – 88,8%, 1936 m. – 89,4% visų išteklių. 1928 m. Inspekcijos revizoriai priekaištavo, kad draugijos vadovams ir kai kuriems nariams paskolinta neproporcingai daug (po 500–1 000 Lt), silpniausia jos veiklos pusė laikė vadovų nutolinimą nuo kolegiskumo principų²⁸. Jie stokojo iniciatyvos ar kompetencijos, nes antraip revizoriaus nebūtų reikėję patarinėti, kad reikia skolintis iš valstybinių bankų ir šitaip atpiginti paskolas nariams. Ir 1934 m. skolinimo politika nepasikeitė, vadovai pirmiausiai pasirūpino savimi: J. Anulis buvo skolingas 1 000 Lt, J. Jankauskas – 1 430 Lt, F. Švendra – 950 Lt, daugelis kitų – po 400–485 Lt. Blogiausia, kad visi jie laiku negrąžino paskolų, po 2–7 kartus atidedamas jų grąžinimo laikas²⁹. Visa tai nekėlė ūkininkų pasitikėjimo draugija, todėl, kaip rašyta, mažai jų tapo nariais.

Nuo 1934 m. prasidėjęs „Paramos“ veiklos siaurėjimas, ypač indėlių mažėjimas, didelės abejotinos paskolos rodė, kad ji neturi perspektyvų (1932 m. jos veiklos rodikliai buvo didesni tik už Gaurės ir Kvėdarnos SKD). Lyginant su 1933 m. pirmuoju pusmečiu, 1934 m. per tą patį laiką suteikė 4,2 karto mažiau paskolų, gavo 3 kartus mažiau indėlių.

²⁷LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5092, l. 8.

* 1932 m. ataskaitoje tikriausiai padaryta spausdinimo klaida ir parodyta 160 Lt suma, o kasoje laikytų pinigų suma – 35 tūkst. litų. Ekonominiu požiūriu – tai nelogiška.

²⁸LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5092, l. 65, 79.

²⁹Ten pat, ap. 4, b. 419, l. 52.

Ją „skandino“ ir draugijos „Žagarė“ bankrotas, kuriai „Parama“ buvo suteikusi 2 000 Lt garantiją. Tad 1937 m. vasario 12 d. visuotinis narių susirinkimas (pakartotinai sukvietame dalyvavo vos 27 nariai) pritarė Kooperacijos banko (jo akcininku buvo SKD „Parama“) pasiūlymui prisijungti prie Batakių valsčiaus ūkininkų taupomosios skolinamosios kasos (TSK)³⁰. Susirinkimo dalyviai „išverkė“, kad jungtinio kredito kooperatyvo, pavadinto Skaudvilės–Batakių valsčiaus taupomąja skolinamąja kasa, būstinė būtų Skaudvilėje.

Valsčių taupomosios skolinamosios kasos buvo kredito kooperatyvų atmaina. Jos pradėtos steigti 1927 m. Žemės ūkio ministerijos iniciatyva. Kasos skyrėsi nuo SKD tuo, kad jos neturėjo teisės užsiimti tarpininkavimo operacijomis, kultūrine veikla, norintieji įstoti turėjo turėti ne mažiau kaip 2 ha žemės, būti ūkio šeiminkais; nario statusą gaudavo paskolos prašymų pateikėjai.

1939 m. pradžioje Skaudvilės–Batakių TSK valdybos nariais dirbo E. Chržonskauskas, M. Bitneris, F. Brinas, E. Gerkytė, L. Miniotas, tarybą sudarė M. Petraitis, J. Elvikis, A. Genaitis, A. Juškys, J. Lingaitis³¹. Naujo darinio galia, operacijų mastas nepalyginamas su „Paramos“ pajėgumu. Antai 1939 m. sausio 1 d. Skaudvilės–Batakių valsčiaus TSK turėjo 704 narius (tarp jų per 20 ha ūkių savininkų 184), 120 tūkst. Lt indėlių, 53,2 tūkst. Lt nuosavo kapitalo, buvo suteikusi 285,2 tūkst. Lt paskolų ir pati pasiskolinusi 135,5 tūkst. litų³². Kasos paskolomis (vidutiniškai po 451 Lt) pasinaudojo 632 nariai. Dideles apyvartas dariusi kasa galėjo sau leisti nusamdyti gerus tarnautojus. Tokia kasa turėjo perspektyvą. Jau 1938 m. sausio 1 d. kasa pagal pagrindinius rodiklius užėmė apskrityje pirmaujančias pozicijas – trečią vietą.

2. Kredito kooperacijos žlugdymas ir likvidavimas (1940–1949 m.)

Duomenų ir kitokios informacijos apie Skaudvilės–Batakių SKD veiklą 1940–1944 m. okupacijų laikmečiu neišliko. Todėl tenka apsiriboti viso Lietuvos kredito kooperacijos sektoriaus pertvarkymu, veiklos sąlygų pasikeitimo, sovietinių okupantų įgyvendintos politikos apžvalga. Visa tai esmingai paveikė ir Skaudvilės–Batakių kredito kooperatyvo padėtį.

Šalies okupacija, visų ūkio sričių sovietizavimas, indėlių išmokėjimo normavimo įvedimas (1940 06 17), vėliau (1941 03 25) jų, didesnių negu 1 000 Lt, ir vertybinių popierių konfiskavimas, kredito įstaigų nacionalizavimas, vienu iš jų likvidavimas, kitų inkorporavimas į SSSR kredito sistemą destabilizavo kredito kooperatyvų veiklą. Uždraudus bankams kredituoti SKD, pastarosios buvo paralyžiuotos. Mat indėlių išmokėjimo suvaržymo (250 Lt per mėn.) išgąsdinti jų turėtojai paniškai puolė iš draugijų atsiiminti savo santaupas, bet jos, negaudamos bankų paskolų, pristigo pinigų ir negalėjo atsiskaityti su indėlininkais. Tad apie naujų paskolų teikimą negalėjo būti kalbos.

Iš slaptų okupanto dokumentų aiškėja, kad pirmaisiais okupacijos mėnesiais SSSR žinybos neturėjo vieningos nuomonės, kaip pasielgti su Lietuvos kredito kooperatyvais, būta nusistatymo visus juos likviduoti, kitų siūlyta leisti veikti kaimo SKD, o miesto SKD likviduoti. Pažymėtina, kad Lietuvos SSR Liaudies ko-

³⁰ LCVA, f. 387, ap. 4^a, b. 5092, l. 277.

³¹ Ten pat, ap. 4, b. 773, l. 300.

³² Ten pat.

misarų taryba (LKT) siūlė (iki 1941 m. kovo 1 d.) likviduoti visus kredito kooperatyvus, tačiau Maskva nepritarė savo statytinių „revoliuciniam entuziazmui“ ir nusprendė likviduoti tik miesto SKD³³. 1940 m. liepos 26 d. Bankų nacionalizavimo įstatymu iki liepos 30 d. visi, tarp jų ir Skaudvilės ŽLB, buvo suvalstybinti. SKD prižiūrėti buvo nusiųsti Valstybės kontrolės prižiūrėtojai. Faktiškai kredito kooperatyvų veikla sustojo, pradėtas žydų liaudies bankų likvidavimas, kuris užsitęsė iki pat karo, nes ši procesą sunkino tai, kad jie stokojo pinigų atsiskaityti su indėlininkais ir atleidžiamais tarnautojais. ŽLB nariai prarado pajus ir kitą turtą. Dėl likvidavimo ir kitų priežasčių nuo 1940 m. birželio 30 d. iki 1941 m. balandžio 1 d. kredito kooperatyvų narių skaičius sumažėjo per 15 tūkst.

Buvo įsakyta paliktas kaimo SKD reorganizuoti pagal 1929 m. SSSR pavyzdinius žemės ūkio kredito draugijų (ŽŪKD) įstatus. Reorganizaciją reikėjo atlikti pasukbomis (1941 02 09–1941 03 09). Per šį laiką turėjo būti sušaukti visuotiniai narių susirinkimai, juose priimti sovietiniai įstatai, perrinktos valdybos ir tarybos (revizijos komisijos panaikintos, jų funkcijos perduotos taryboms), iš jų pašalinti „buožės“, jie pakeisti smulkiais valstiečiais ir „darbo“ inteligentais, draugijos pervadintos ŽŪKD. Susirinkimams „dirigavo“ SSSR žemės ūkio banko Lietuvos respublikinės kontoros (ŽŪB kontora) inspektoriai ir apskričių LKP(b) bei vykdomųjų komitetų atstovai.

Sovietiniai įstatai skyrėsi nuo ankstesniųjų draugijų veiklos tikslu, narių priėmimo sąlygomis ir teisėmis, operacijų atlikimo tvarka, valdymo ir priežiūros sąranga ir t. t. Įstatai skelbė tokį ŽŪKD tikslą:

„<...> teikti pagalbą gamybos kreditu darbo valstiečių ūkiams ir jų susivienijimams, vykdant TSR Sąjungos Vyriausybės priemonės žemės ūkiui ugdyti“³⁴ (paryškinta cituojant – V. T.).

Taigi pradėta taikyti narių klasinė atranka, pirmenybinis vargingųjų ir smulkiųjų valstiečių rėmimas paskolomis, jas atsakant stambiems, produktyviems ūkiams. Tuo siekta nepasiturinčius valstiečius patraukti okupanto pusėn, supriešinti kaimiečius. ŽŪKD nariais galėjo būti priimami tik „darbo“ valstiečiai, kaimo amatininkai ir namudininkai, žemės ūkio ir pramonės kooperatinės organizacijos. Drausta priiminėti ir išvardintų socialinių grupių asmenis, jeigu iš jų buvo atimta balsavimo teisė. Finansškai pasunkėjo narių priėmimo sąlygos: visiems įvestas stojamasis mokestis (fiziniam asmeniui 5 rb, kooperatinėms organizacijoms 25 rb), pajų suma susieta su valstiečių turėtos žemės plotu. Nuo kiekvieno ha reikėjo mokėti po 5 rb, iš viso ne mažiau kaip 25 rb pajų. Pasunkėjo naujų draugijų steigimas, nes narių minimumas buvo padidintas nuo 20 iki 50. Valdybų ir tarybų narių kadenciją sutrumpinus iki 1 m., jie paversti nesuinteresuotais laikininkais. ŽŪKD kontrolė perduota ŽŪB kontorai, kuriai suteiktos didelės teisės. Pavyzdžiui, ji, pastebėjusi, kad draugija nesilaiko valdžios direktyvų (!), galėjo nušalinti valdybos narius, anksčiau termino išieškoti paskolas, kelti klausimą dėl ŽŪKD likvidavimo. Dabar draugijas galėjo likviduoti ne tik visuotinis narių susirinkimas, bet ir respublikos LKT. Draugijos neteko teisės be valsčiaus valdžios sutikimo teikti paskolas, privalėjo imti ir

³³ LCVA, f. R 871, ap. 1, b. 45, l. 23.

³⁴ Žemės ūkio kredito draugijų įstatai, [Kaunas], 1941, p. 1.

mokėti valdžios nustatyto dydžio palūkanas. Paskolų suma negalėjo būti didesnė negu 3 000 litų. Įstatuose buvo įrašyta ekonomiškai keista norma – draugijos priminėjo indėlius ŽŪKD kontoros vardu, kuri galėjo joms leisti narių kreditavimui panaudoti tik iki 80% jų (indėlių) sumos. Netekus teisės skolinimui panaudoti likusią indėlių dalį ir dėl to neišvengiamai sumažėjus pajamoms, susilpnėjo interesas rūpintis gyventojų santaupų priėmimu, juolab kad už jas reikėjo mokėti 3–5%, nors už paskolas galėjo imti 3,5% (už ilgalaikius) – 5% (už trumpalaikius). Skolinimas už tokias palūkanas turėjo būti draugijoms nuostolingas.

Išvardytos įstatų nuostatos reiškė, kad po reorganizavimo kredito kooperatyvai neteko juridinio ir ekonominio savarankiškumo, jų vadovai prarado galimybes priminėti alternatyvius, ekonomiškai pagrįstus sprendimus. ŽŪKD faktiškai buvo paverstos ŽŪB kontoros vietiniais padaliniais, turėjusiais padėti kaime įgyvendinti „klasikinę politiką“.

Dėl anksčiau minėtų priežasčių Lietuvos draugijos finansiškai nuskurdo: iš 1940 m. sausio 1 d. jų turėtų 20,3 mln. Lt lėšų 1941 m. liepos 1 d. beliko 5,5 mln. rb³⁵. Todėl vargu kuri nors draugija buvo pajėgi teikti paskolas. 1941 m. kovo 30 d. vykusiame ŽŪKD valdybų atstovų suvažiavime kalbėta apie liūdnas draugijų perspektyvas dėl paskolų palūkanų sumažinimo, skolinimo iniciatyvos suvaržymo, pasunkėjusių gyvenimo sąlygų³⁶.

1940 m. rudenį draugijoms buvo pavesta skirstyti sovietiniams naujakuriams ir mažažemiams iš ŽŪB kontoros gautas tam reikalui respublikinio biudžeto lėšas (18 mln. Lt). Šių kategorijų valstiečiai galėjo gauti nustatyto dydžio paskolas trobesiams statyti, gyvuliams, inventoriumui, trąšoms, sėkloms pirkti.

Tačiau iki 1941 m. ŽŪB kontora sugebėjo pinigų paskirstyti ir juos pervesti tik pusei valsčių draugijų. 1941 m. planuota per draugijas paskolinti 49 mln. rb, bet iki tų metų gegužės 1 d. iš ŽŪB kontoros paskirtų 44 mln. rb valstiečiai paėmė vos 6,5 mln. rb³⁷. Tai galėtų reikšti valstiečių nepasitikėjimą okupantu, jo pažadais ir propaganda.

Pirmosiomis SSSR–Vokietijos karo dienomis daugelis draugijų nukentėjo, sudegė kai kurių pastatai ir daugelio dokumentai, buvo išgrobstyti pinigai, inventoriai, apskaitos knygos. Okupanto pastatyti valdybų ir tarybų nariai pasitraukė iš pareigų, į jų vietas Lietuvos laikinosios vyriausybės nurodymu grįžo anksčiau išrinkti asmenys. Draugijos vėl pradėjo tvarkytis pagal „smetoninius“ įstatus, susigražino senuosius pavadinimus. Tačiau dėl nacių nustatyto žemo rublio ir markės santykio (10:1), 80% draugijų lėšų blokavimo jų kapitalas nuvertėjo dar labiau, sumenko skolinimo galimybės. Kita vertus, dėl vykusio karo ir neaiškios jo baigties, prekybos ir kitų suvaržymų, didelių prievolių, grūdų ir arklių rekvizicijų mažai bebuvu norinčių skolintis. To meto spauda rašė, kad draugijos vegetavo, kiek gyviau buvę gražinamos paskolos³⁸. Dėl rublio nuvertinimo tai daryti buvo naudinga. Be to, buvo pareikalauta, kad nariai gražintų specifiškai sovietines paskolas.

Iki galo neaišku, ar po reokupacijos Batakių–Skaudvilės ŽŪKD (kaip ir

³⁵ *Vilniaus universiteto biblioteka, Rankraščių skyrius (VUBRS)*, f. 181, b. 303, l. 23.

³⁶ *Ten pat.*

³⁷ Jakubčionis A. Žemės ūkio kooperacijos pertvarkymas 1940–1941 m. ir jos atkūrimas 1944–1945 m., *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų Mokslo darbai, Istorija*, 1986, t. 25, p. 129.

³⁸ Vilainis A. Mažėja ūkininkų išiskolinimas, *Tėviškė*, 1942, sausio 16.

kitos) buvo atkurta, ar iš naujo įsteigta. Daugiau yra faktų, kad draugija buvo iš naujo steigiama, nes 1945 m. ji turėjo nedaug narių (101). Tai rodytų, kad iki karo buvusių narių narystė automatiškai nebuvo atnaujinta. Šios versijos naudai byloja ir ataskaitose skelbtos žinios apie įmokėtus pajus, jų sumos mažumas (1946 01 01 2,1 tūkst. rb). Todėl išeitu, kad senieji pajai, įmokėtas stojamasis mokestis pražuvo ir iš naujo reikėjo juos mokėti. Beje, 1945 m. gruodžio 30 d. LSSR LKT nutarimu šios įmokos, lyginant su 1941 m. galiojusiomis, buvo stipriai padidintos. Stojamasis mokestis padidėjo 5 kartus (iki 25 rb valstiečiams), pajaus minimumas – 2 kartus (iki 50 rb)³⁹. Padidinimas aiškintas žemės ūkio produkcijos kainų pakilimu. Atsižvelgiant į tai ir karo sugriovimus, buvo padidintas paskolos vienam nariui maksimumas iki 15 tūkst. rb, pailginti paskolų terminai (gyvuliams ir inventoriui pirkti iki 5 m., pastatų statybai iki 10 m.). Bent formaliai 1945 m. vasario 27 d. pradėjo egzistuoti Batakių–Skaudvilės ŽŪKD⁴⁰.

Pirmosios draugijų valdybos ir tarybos buvo ne narių išrinktos, bet ŽŪB kontoros, derinant su apskričių LKP(b) ir vykdomaisiais komitetais, parinktos. Tik 1945 m. gegužę–birželį organizuoti visuotiniai narių susirinkimai, kurie išrinko valdybą ir tarybą narius iš ŽŪB kontoros su valsčiaus aktyvu numatytų kandidatų, atsižvelgiant į jų politines pažiūras. Susirinkimuose privalomai dalyvavo KP(b) komitetų ir vykdomosios valdžios atstovai. 1945 m. draugijos ataskaitą pasirašė valdybos pirmininkas Mykolas Ungaila, jos narė Elena Gerkytė (vėliau jie susituokė ir vadovavo draugijai), kitų parašai neįskaitomi.

1945–1946 m. bendra Batakių–Skaudvilės ŽŪKD, jos būstinė buvo Skaudvilėje, aptarnavo ir Upynos valsčių. 1947 m. jos atskirtos (dėl to nepalyginami duomenys).

1945 m. į draugiją įstojo 101 valstietis, 1946 m. – 76 valstiečiai ir 3 juridiniai asmenys, 1947 m. dėl draugijos „skyrybų“ narių sumažėjo, jų buvo 161, iš jų 4 juridiniai asmenys⁴¹. 1949 m. sausio 1 d. narių pagausėjo iki 218. Aktyvesnį stojimą į ŽŪKD trukdė dvi aplinkybės: 1) respublikos administracijos draudimas priimti „buožes“, 2) minėtas įstojimo sąlygų pasunkinimas.

Faktiškai draugija galėjo pradėti veiklą, skolinti nariams tik 1945 m. gavusi iš ŽŪB kontoros 115 tūkst. rb paskolą pagrindiniam kapitalui ir 80,7 tūkst. rb ilgalaikiam narių kreditavimui, nes nuosavo kapitalo turėjo tik 3,6 tūkst. rb, indėlių – 28,4 tūkst. rb⁴². Ir vėlesniais metais draugijos skolinamoji veikla priklausė nuo iš kontoros gaunamų paskolų. Jų lėšomis ŽŪKD suteikdavo (1945–1946 m.) 81–83% paskolų nariams. 1945 m. daug skolino atsikėlusiems į valsčių asmenims. Ataskaitos duomenimis, tais metais jie gavo 86 paskolas, kurių suma buvo 221,8 tūkst. rb⁴³. 1946 m. paskolinta (6 000 rb) ir demobilizuotiems iš raudonosios armijos. 1945 m. valstiečiai daugiausia skolinosi trumpam laikui (greičiausia sėklai pirkti) ir pastatams statyti, atitinkamai, 77 tūkst. rb ir 156,1 tūkst. rb*. Nuo 1947 m. labiau ėmė paskolas arkliais ir karvėms pirkti. 1947–1948 m. pasiskolinta 61 arkliui ir 41 karvei pirkti. Visi šie duomenys rodo, kuriais metais kas kaimo žmonėms buvo aktualiausia. Iš 1945 m. paskolas gavusiųjų 86 narių 34 buvo varguoliai, atleisti nuo mokesčių ir per metus gaunantys pajamų iki 3 000 rb (finansų inspektorijų skaičiavimais).

³⁹ LCVA, f. R 364, ap. 1, b. 3, l. 51.

⁴⁰ Ten pat, b. 16, l. 133.

⁴¹ LCVA, f. R 364, ap. 1, b. 16, l. 130; b. 63, l. 175; b. 93, l. 26.

⁴² Ten pat, b. 16, l. 44.

⁴³ Ten pat, l. 130.

* Ataskaitose, ypač 1945 m. paskolų grupavimo pagal įvairius požymius sumos nesutampa.

1945–1946 m. narių skolos draugijai išaugo iki 485,7 tūkst. rb, 1947 m. dėl Batakių ŽŪKD atskyrimo jos sumažėjo iki 292 tūkst. rb, po to vėl didėjo ir pasiekė 461,7 tūkst. rb⁴⁴ (1949 11 15). Į akis krinta tas faktas, kad nuo 1947 m. narių skolinimosi entuziazmas silpnėjo, draugija nesugebėdavo išskolinti visų iš ŽŪB kontoros gautų lėšų. 1948 m. sausio 1 d. liko nepanaudota 18 tūkst. rb, 1949 m. sausio 1 d. – 28 tūkst. rb, 1949 m. lapkričio 15 d. – apie 33 tūkst. rb. Vieną šio reiškinių priežastį atskleidžia 1947 m. rugsėjo 30 d. ŽŪB kontoros valdytojo rašto LSSR MT turinys. Jame nerimaujama, kad visose apskrityse naujakuriai ir nuo nacių okupacijos nukentėjusieji valstiečiai nenoriai skolinasi gyvuliams pirkti. 1945 m. Kretingos apskrities draugijoms buvo paskirta 650 tūkst. rb, tačiau neatsirado nė vieno norinčio skolintis, nors joje buvo 2 247 sugriautų, sudegintų pastatų, arklių neturėjo 2 129, karvių – 1 721 ūkis⁴⁵. Raseinių apskrities valstiečiai paėmė tik 30% numatytų skirti paskolų sumos. Ne ką padėtis pagerėjo ir 1947 m. Pagal tų metų planą respublikoje paskolas karvėms pirkti turėjo gauti 8 000 ūkių, o iki rugsėjo 1 d. jas paėmė 1 527 valstiečiai. Taigi iškilo pavojus, kad nebus įvykdytas valstiečių aprūpinimo gyvuliais planas (buvo ir toks!), kuo pirmučiausiai buvo suinteresuota valdžia, nes nuo valstiečių turėtų galvijų skaičiaus priklausė jiems užkrautų prievolių dydis. Įdomiausia to laiško dalis – tai prašymas MT paveikti apskričių vykdomuosius komitetus, jog imtųsi priemonių skolinimo planui įvykdyti, t. y. paspausti valstiečius stoti į ŽŪKD ir skolintis galvijams pirkti.

Aišku, kad dalis respublikos valstiečių, tarp jų ir Skaudvilės ŽŪKD narių vengė skolintis, nes ne kartą buvo „nudegę“ nuo paskolų. Mat nacmečiu jas gražinusieji buvo priversti mokėti papildomas sumas. Taip pat buvo nuskriausti per 1947 m. gruodžio mėn. pinigų reformą todėl, kad žmonių turėti pinigai buvo iškeisti į naujus rublius santykiu, kai paskolų suma nebuvo sumažinta, jų gražinimas pasunkėjo. Pagaliau valstiečiai suvokė, kad už paskolą nusipirkęs gyvulį turės mokėti daugiau mokesčių ir prievolių. Be to, ŽŪKD skolino tik apie 60% reikalingų pinigų, o likusią dalį turėjo mokėti skolininkas. Dėl didelių ir kaskart didinamų mokesčių bei prievolių, vertimo pirkti valstybinių paskolų obligacijas daugelis kaimiečių neturėjo pinigų atsiskaityti su valstybe. 1948–1950 m. 2/3 apskričių už nesumokėtus mokesčius buvo aprašyta 103 tūkst. ūkių, iš jų 45 tūkst. savininkų perduoti teismui⁴⁶. „Nusikaltėlių“ turtas buvo konfiskuojamas, dalis jų pasodinama į kalėjimus. Tad tokiomis sąlygomis skolintis buvo labai rizikinga. 1948 m. ŽŪB kontora sumažino (nuo 338,7 tūkst. rb iki 96,5 tūkst. rb) finansinę paramą Skaudvilės ŽŪKD. Tai susiję su 1947 m. gegužės 21 d. SSKP(b) CK nutarimo dėl kolūkių kūrimo Baltijos respublikose priėmimu. Dėl to neišvengiamai turėjo būti mažinama finansinė parama individualiems ūkiams ir einama prie ŽŪKD likvidavimo. 1947 m. liepos 16 d. respublikos MT nutarimu buvo pasunkintos skolinimo gyvenamiesiems namams statyti sąlygos⁴⁷. Nuo tada paskolą galėjo gauti tik namus stačiusieji gyvenvietėse ir leidus valsčiaus valdžiai (iki tol pakako jos sutikimo). Taip pat skolinamos sumos buvo mažos. ŽŪB kontoros tarnautojai rašė, kad valstiečiai žino, jog už 10 tūkst. rb paskolą namo nepastatysi, nes vien miško medžiaga kainuoja 5 000 rb⁴⁸.

⁴⁴LCVA, f. R 364, ap. 1, b. 63, l. 174, b. 124, l. 222.

⁴⁵Ten pat, b. 59, l. 82.

⁴⁶Starkauskas J. *Represinių struktūrų ir komunistų partijos bendradarbiavimas įtvirtinant okupacinį režimą 1944–1953 m.*, Vilnius, 2007, p. 428.

⁴⁷LCVA, f. R 364, ap. 1, b. 59, l. 101.

⁴⁸Ten pat, b. 13, l. 13.

1946–1948 m. draugija suteikė ilgalaikes paskolas 84 pastatų statybai, 112 arklių ir 41 karvei pirkti ir taip padėjo atkurti ūkius.

Kaip reikėjo tikėtis, dalis narių neįstengė gražinti paskolų, 1949 m. sausio 1 d. tokių buvo 30, jie laiku negražino 10,1 tūkst. rb. 1949 m. lapkričio 15 d. pradelstos skolos išaugo iki 55 tūkst. rb. Taikliai apie negražinimo priežastis rašė vienas banikininkas:

„<...> kaip tą paskolą išieškoti, jei jos gavėjas nieko neturi apart švarko, kelnių ir kepurės ir yra naujakurys, <...> išpirkęs statybų medžiagą, pardavė, pinigus sunaudojo kaip jam patiko <...>“⁴⁹

Kitaip sakant, paskolas panaudojo ne pagal paskirtį, t. y. pravalgė, pragėrė. Kiti gražinti negalėjo dėl didelių mokesčių, represijų. Tarp paskolų negražinusiujų minimas Skaudvilės ŽŪKD narys iš Užvienio kaimo Stasys Urbutis, ištremtas į Sibirą⁵⁰.

Draugija užsiėmė ne vien skolinimu, bet ir priiminėjo iš vietos gyventojų mokesčius, privalomojo valstybinio draudimo įmokas, indėlius ir kt.

Tarpininkavimo operacijų apyvarta buvo didelė (1948 m. 1,9 mln. rb), todėl draugija dirbo kiekvieną darbo dieną.

Apibendrinant pažymėtina, kad pokaryje draugijos vadovų darbo sąlygos buvo sunkios ir nenormalios, teko užsiimti kredito įstaigoms nebūdinga veikla: vykdyti įvairiausių planus ir už tai atsiskaitinėti įvairiausioms institucijoms, dalyvauti nesibaigiančiuose pasitarimuose, socialistinėse lenktynėse, „buožių“ šalinimo, pradelstų paskolų išieškojimo vajuose.

1949 m. lapkričio 18 d. draugijos valdybos pirmininkas M. Ungaila, tarybos pirmininkas Vladas Bridikis ir ŽŪB kontoros Tauragės skyriaus darbuotoja Ona Gajauskaitė bei vietinio finansų skyriaus atstovas Petras Kairaitis surašė jos likvidavimo aktą. Draugijos „laidotuves“ stebėjo buhalterė Ungailienė, ŽŪB kontoros Tauragės skyriaus valdytojas Česlovas Juodgudis ir vyr. buhalteris Ignas Baltutis⁵¹. Draugijos aktyvai ir pasyvai buvo perduoti ŽŪB kontoros vietiniam skyriui. Draugija ne ką – geležinę spintą, medinę spintelę, seifą, spausdinimo mašinėlę ir aritmetrą – buvo užgyvenusi. Taip prievarta buvo nutraukta Skaudvilės kredito kooperacijos veikla.

Išvados

Kredito kooperacijos plėtra Skaudvilės valsčiuje atitiko daugelį jos raidos Lietuvoje dėsningumų: šios kredito įstaigos buvo įsteigtos aktyviausioje kooperacijos judėjimo fazėje; pirmaisiai kredito kooperatyvą suorganizavo vietos žydai; nebuvo išvengta partinio susiskaldymo ir susipriešinimo.

Iš pradžių vienu metu Skaudvilėje veikė trys kredito kooperatyvai – Žydu liaudies bankas, Ūkininkų sąjungos smulkaus kredito bankas ir smulkaus kredito draugija „Parama“.

Sėkmingiausiai veikė Žydu liaudies bankas. 1930 m. Ūkininkų sąjungos smulkaus kredito bankas buvo likviduotas, nes dėl per didelio užsianga-

⁴⁹ LCVA, f. R 364, ap. 1, b. 33, l. 115.

⁵⁰ Ten pat, b. 26, l. 130.

⁵¹ Ten pat, b. 124, l. 222.

žavimo prekyba patyrė daug nuostolių. Nors „Paramai“ pavyko ganėtinai padidinti operacijų mastą, tačiau nebuvo populiarūs tarp ūkininkų ir indėlininkų, neatlaikė 1931–1935 m. krizės sunkumų ir buvo priversta prisijungti (1937 m.) prie Batakių valsčiaus ūkininkų taupomosios skolinamosios kasos (TSK).

1941 m. Batakių–Skaudvilės TSK buvo pertvarkyta pagal sovietinius įstatus, pavadinta žemės ūkio kredito draugija, tik formaliai turėjusia kredito kooperatyvo statusą.

1947 m. nuo Batakių–Skaudvilės žemės ūkio kredito draugijos buvo atskirtas Skaudvilės valsčius, jame vėl pradėjo veikti savarankišką juridinio asmens statusą turėjusi žemės ūkio kredito draugija. Faktiškai ji buvo SSSR žemės ūkio banko Lietuvos respublikinės kontoros Tauragės skyriaus filialas, kuris skolino vargingiausiems valstiečiams pagal planą gautas biudžeto lėšas.

Prasidėjus ištisinei kolektyvizacijai, 1949 m. pabaigoje draugija likviduota.

Straipsnio rankraštis įteiktas 2007 06 13, serijos „Lietuvos valsčiai“ Mokslo darbų komisijos įvertintas 2009 03 24, skelbti parengtas 2009 12 03.

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Skaudvilė“ (vyr. redaktorius ir sudarytojas *Virginijus Jocys*).

Straipsnio kalbos redaktorius *Albinas Masaitis*, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Aloyzas Pranas Knabikas*.

Straipsnio priedai, skelbiami atskirai (tam skirtuose leidinio skyriuose):

1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

© Skelbiant ar bet koku būdu panaudojant bet kurį svetainės www.llt.lt tekstą ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti interneto svetainės „Lietuvos lokaliniai tyrimai. www.llt.lt“ visą nesutrumpintą pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).